

Spiritualiteit in het mediationproces

Pauline Schonewille is familiemediator en -adviseur en Jeanine Geijtenbeek is familiemediator en geestelijk verzorger in een ziekenhuis en bij ziekte en zingevingsvragen in thuissituaties. Beiden zijn aangesloten bij het Platform voor Christenmediators. Hoe kijken zij aan tegen de relatie mediation en spiritualiteit/geloof? Maakt het feit dat zij christen zijn hun werk als familiemediator anders? Ze bevragen elkaar hierover.

DOOR JEANINE GEIJTENBEEK EN PAULINE SCHONEWILLE

Jeanine Geijtenbeek: 'Pauline, heb jij voorbeelden uit je eigen praktijk waarin geloof een duidelijke rol speelde?'

Pauline Schonewille: 'Die voorbeelden heb ik zeker wel. Mijn familiemediationpraktijk is heel gemêleerd. Sommige cliënten komen specifiek naar mij toe omdat ze weten dat ik zelf gelovig ben en een christelijke achtergrond heb. Ze vinden het fijn dat ze voor hun gevoel niet alles hoeven uit te leggen. Of ze zien er een meerwaarde in dat ik aspecten die te maken hebben met het geloof en het conflict dat speelt bespreekbaar maak. In mijn scheidingspraktijk krijg ik regelmatig cliënten die gaan scheiden en worstelen met hun geloofsvragen daarover, of die onderwerpen als kerkgang en geloofsopvoeding uitgebreid willen regelen in hun ouderschapsplan. Een ander voorbeeld

Ik vermoedde dat 'op zondag naar de kerk gaan' een heikel onderwerp was tussen de ouders, en maakte dat bespreekbaar

zijn de stellen die uit elkaar gaan, van wie de een wel volgens een bepaalde geloofstraditie leeft en de ander niet. Als deze ouders afspraken over hun kinderen willen maken levert dat soms moeilijke gesprekken op. De onderliggende vraag is dan nog wel eens: mogen de principiële geloofsovertuigingen van de ene ouder, zoals 'altijd op zondag naar de kerk' of 'geen bijbaantje op zondag voor de kinderen', de wensen van de andere ouder *overrulen*? In de begeleiding van het mediationproces helpt het hen en mij, dat ik bepaalde kennis, antennes en ervaring heb op dit gebied.

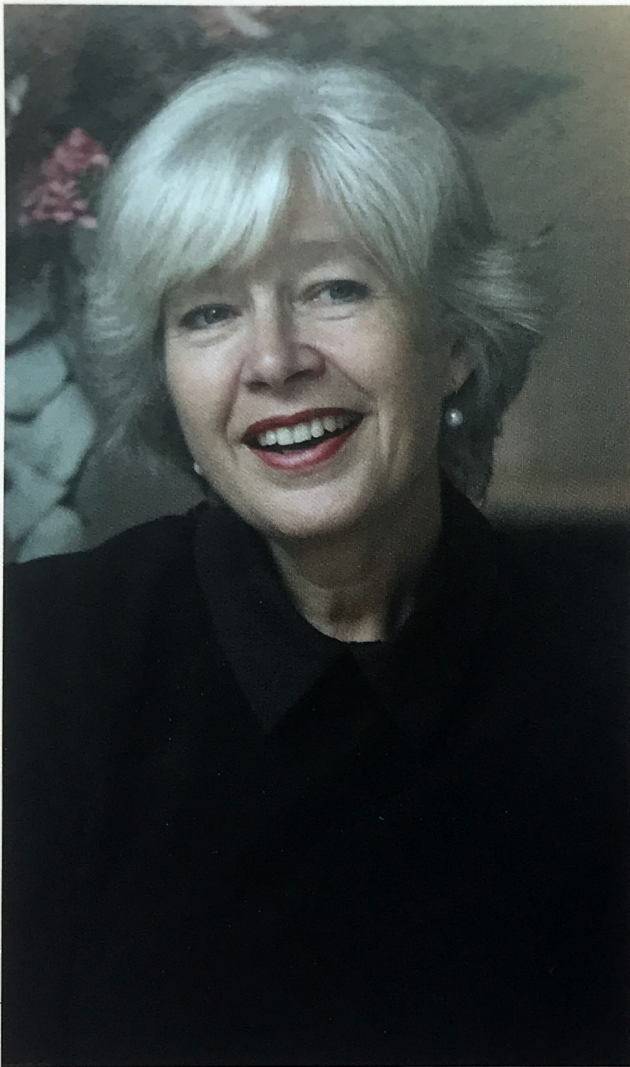
In mijn familiepraktijk kreeg ik ook eens een familie met een islamitische achtergrond op bezoek. De ouders namen contact met mij op omdat ze het contact met hun volwassen dochter

wilden herstellen. Ze hadden ergens gelezen dat ik gelovig ben en dachten dat ik hen goed zou kunnen begeleiden. Ze verwachtten een bepaalde fijngevoeligheid daarin: dat ik het conflict beter zou begrijpen dan iemand die niet gelovig is. Als het gaat om gelovige ouders en kinderen en de gevoeligheden en communicatie tussen beide generaties, komt er een extra laag in de mediation. Het gaat bij de onderliggende belangen ook om 'wat zegt onze geloofstraditie hierover, en aan welke waarden en normen houden we ons?'

Jeanine: 'Wat is jouw rol als procesbegeleider als het gaat om levensbeschouwing in mediation?'

Pauline: 'Als mediator begeleid ik natuurlijk het mediationproces. Bij alle ouders die een ouderschapsplan gaan maken of problemen hebben in de uitvoering daarvan, besteed ik, al is het maar kort, aandacht aan hun levensbeschouwing en de kwesties, verschillen, wensen en angsten die daaruit voortvloeien. Voor sommige ouders is dat geen issue, bij andere ouders juist wel en komen hun conflicten juist voort uit verschillen in levensbeschouwing waar ze samen niet over kunnen praten. Als mediator vind ik het mooi om daar bij stil te staan en cliënten te helpen ook op die laag hun communicatie te verbeteren.

In de uitwerking van afspraken in bijvoorbeeld een ouderschapsplan staan mijn antennes aan op het aspect levensbeschouwing, als ik weet dat de ouders in een geloofstraditie leven. Bij een stel waarvan de vader niet gelovig is en de moeder wel, bleef de moeder vasthouden aan haar eis dat de kinderen elke zaterdagavond bij haar zouden slapen. Ze wilde niet zeggen waarom, ze 'wilde het gewoon'. Ik vermoedde dat 'op zondag naar de kerk gaan' een heikel onderwerp was tussen de ouders, en maakte dat bespreekbaar. Daardoor ontstond een opening in het gesprek, waarbij de vader zei: 'We hebben al bij de geboorte van de kinderen afgesproken dat de moeder voor de geloofsopvoeding van de kinderen

Jeanine Geijtenbeek is zowel in haar werk als familiemediator en als geestelijk verzorger op zoek naar innerlijke drijfveren.

Pauline Schonewille heeft een notariële achtergrond en is familiemediator en adviseur voor samengestelde gezinnen en nieuwe families. Zij is ook KIES-coach (voor kinderen in scheiding).

zorgt en ik het sporten voor mijn rekening neem. Dat kan wat mij betreft zo blijven.' Dat was een mooi uitgangspunt voor het gesprek hierover, waarbij de ouders elkaar daarin konden vinden, respecteren, aanvullen en tegemoetkomen.'

Jeanine: 'En hoe ging dat in het geval van de islamitische familie?'

Pauline: 'In dat gezin hoorde ik de zorg van de vader dat zijn dochter niet in de hemel zou komen. Wat ik kende uit de christelijke traditie bleek ook te spelen in dit islamitische gezin: de strenggelovige vader maakte zich hierover grote zorgen, ging als gevolg daarvan heel krampachtig met zijn volwassen dochter om en dat zorgde voor een vertrouwensbreuk en communicatieproblemen. Ik heb eerst met zowel de vader als de dochter gesproken in een caucus, omdat zij meteen al aangaven dat hun gezamenlijke gesprekken uit de hand liepen en ze zelf niet verder kwamen. Ik wilde dat ze in alle rust konden spreken over wat hen dwarszat, hoe het ging tussen hen en waar de problemen zaten. De caucus hielp goed, als voorbereiding op het gezamenlijke gesprek. Het hielp zowel

cliënten als mijzelf dat ik hun vraagstukken herkende vanuit mijn eigen gelovige achtergrond. Het maakte de werkverhouding prettig en de mediationsetting al snel veilig.'

Jeanine: 'Denk je dat jouw levensbeschouwing jouw begeleidersrol anders maakt?'

Pauline: 'Voor mijn cliënten misschien, omdat ze weten dat ik niet raar opkijk van bepaalde vragen of onderwerpen. Voor mijzelf weet ik wel zeker dat dat zo is.'

Jeanine: 'Waar zit dat in, kun je dat uitleggen?'

Pauline: 'Ik ervaar in mijn familiepraktijk sterk het belang van generaties die elkaar nodig hebben, zoals je ook in de Bijbel leest. Als je in de ene generatie brokken maakt, werkt dat door in de volgende generatie. Ik vind het een cadeautje om dit soort zaken te mogen begeleiden en mensen te helpen om zich weer met elkaar te verbinden, in het belang van hun kinderen en de generaties die daarna komen. Dit is geen unieke drijfveer die alleen geldt voor mij als 'gelovige mediator', maar als er een

levensbeschouwelijk laagje in de mediation aan bod komt, maakt dat voor mijzelf mijn werk wel extra mooi. En jij Jeanine, hoe doe jij dat in je werk? Jij bent familiemediator en geestelijk verzorger. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar?’

Jeanine: ‘Een familiemediator richt zich op het conflict als zodanig en een geestelijk verzorger houdt zich samen met cliënten bezig met de betekenis van gebeurtenissen uit het leven. De focus in de geestelijke verzorging is de laatste decennia onder invloed van secularisatie en door de komst van humanistische, agnostische en ook atheïstische geestelijk verzorgers verlegd van het religieuze naar het spirituele welbevinden van een cliënt. Spiritualiteit is een breed begrip en omvat eigenlijk alle existentiële levensvragen.¹ Geestelijk verzorgers bespreken met cliënten hoe zij zich kunnen verhouden tot wat er in hun leven gebeurt. Bij existentiële vragen kan gedacht worden aan vragen rond identiteit, lijden en dood, schuld en schaamte, verzoening en vergeving, vrijheid en verantwoordelijkheid, hoop en wanhoop en liefde en vreugde. Deze vragen zijn soms religieus bepaald, maar vaak ook niet, en voor mijzelf lopen deze sterk in elkaar over.

Ik zie een grote overlap tussen mijn werk als familiemediator en als geestelijk verzorger, vooral omdat een familieconflict raakt aan het spirituele welbevinden van mensen

Opvallend is dat bij de bespreking daarvan met cliënten vaak familieverhoudingen aan de orde komen. Soms in positieve zin, maar ook regelmatig in negatieve zin. Voor mijn master geestelijke verzorging heb ik onderzoek gedaan naar hoe geestelijk verzorgers omgaan met familieconflicten bij patiënten. Zij gaven aan dat in circa dertig procent van alle gesprekken een gebrouilleerde familierelatie aan de orde kwam.² Dat is behoorlijk veel en in mijn praktijk van familiemediation merk ik ook de grote invloed van familieverhoudingen op het spirituele welbevinden van mensen. Het raakt mensen vaak diep. Daarom vind ik de contextuele benadering van de familietherapeut Iwan Boszormenyi-Nagy inspirerend. Nagy geeft aan dat natuurlijke loyaliteit tussen ouders en kinderen onverbreekbaar is en zelfs nog aanwezig is als er geen contact meer is. Die blijft ergens aanwezig en gevoeld worden. Nagy is een jood en in zijn contextuele benadering verbindt hij familiodynamieken met transcendente invloeden. Hij spreekt over de ik-gij-ontmoeting die ook in intieme familierelaties gestalte krijgt.³ Hij vertolkt daarmee een op relaties gebaseerd begrip van het menselijk leven. Dat spreekt mij aan en het sluit aan bij elementen die in mijn christelijke levensovertuiging aanwezig zijn en die ik ervaar in mijn werk. Ik zie dus een grote overlap tussen mijn werk als familiemediator en als geestelijk verzorger, vooral omdat een familieconflict raakt aan het spirituele welbevinden van mensen.’

Pauline: ‘Kun je concrete voorbeelden noemen uit je werk als geestelijk verzorger waarbij je met een familieconflict in aanraking kwam?’

Jeanine: ‘Als geestelijk verzorger in een ziekenhuis heb je contact met mensen die er vaak maar kort liggen. Maar in die korte contacten zijn familiebanden heel vaak een belangrijk thema. Vaak wordt de familie positief benoemd, maar toch ook vaak met een pijnlijk element, zoals: ‘Ik ben zo blij met mijn kinderen, maar helaas heb ik met één kind geen contact meer.’ Recent sprak ik een patiënt die het einde van het leven voelde naderen. Ik vroeg haar waar haar gedachten naartoe gingen. Zij gaf aan dat ze dacht aan dat ene kind waarmee geen contact meer was. Op zo’n moment voel ik het verdriet, de onmacht en toch ook de betekenisvolheid van de relatie met dat ene kind op afstand. Momenteel begeleid ik als geestelijk verzorger een man van boven de negentig die nog thuis woont. Dat zijn langere begeleidingstrajecten dan bij patiënten in het ziekenhuis. De verwachting is dat deze man niet lang meer te leven heeft. Ook hij heeft een conflict met zijn zoon, dat veel van zijn denken en energie in beslag neemt. In mijn gesprek met hem gaat het vaak over deze kwestie.’

Pauline: ‘Dat klinkt als een overlap. Zijn er voorbeelden dat je in je rol als geestelijk verzorger echt als bemiddelaar of mediator optreedt?’

Jeanine: ‘Dat komt soms voor, maar niet zo vaak en alleen als de cliënt daarom vraagt. Ik wil dan eerst zeker weten dat de andere partij mij ook ziet zitten als bemiddelaar en op de hoogte is van deze dubbele rol. Die ga ik alleen aan omdat ik als familiemediator ervaring en vaardigheden heb kunnen ontwikkelen. Uit mijn onderzoek naar hoe geestelijk verzorgers omgaan met familieconflicten blijkt dat zij over het algemeen niet succesvol zijn in een bemiddelingspoging. Er is dus echt extra scholing en vaardigheid als mediator voor nodig om op een goede manier bemiddelend op te kunnen treden.’

Pauline: ‘Hoe maak je dan goed onderscheid tussen de rol van mediator en geestelijk verzorger bij een familieconflict?’

Jeanine: ‘Daarin heb ik geleerd om zuiver te zijn. Als geestelijk verzorger begeleid ik in principe één partij. In die rol kan ik een patiënt of cliënt helpen om te reflecteren op de eigen houding en opstelling in het conflict. Ik tast in het contact af of er nog open eindjes zijn waar de patiënt iets mee wil, bijvoorbeeld een bericht opstellen. Daar moet ik dan voorzichtig mee omgaan en steeds nagaan hoe groot de behoefte en mentale draagkracht van de cliënt is. Als er vanuit de patiënt of de cliënt behoefte is dat ik als bemiddelaar optreed tussen de twee partijen en de andere partij deelt deze wens, dan behandel ik dat als een gewone mediation. Ik maak een mediationovereenkomst maar wil van tevoren wel vaststellen dat beide partijen voldoende vertrouwen hebben in mij als begeleider, en dat de andere partij ook uitdrukkelijk weet van mijn dubbele rol. In dit soort situaties is het altijd goed om de mogelijkheid van doorverwijzen te overwegen, maar meestal hebben palliatieve patiënten niet meer de energie en de tijd om te investeren in de relatie met een nieuwe mediator.’

Pauline: ‘Denk je dat jouw begeleiding van een familieconflict anders is omdat je christen bent?’

Jeanine: 'Dat vind ik moeilijk te zeggen. Ik denk wel dat het kader en de context vanwaaruit ik werk anders is. Ik ben als christen zo doordrenkt met de gedachte dat vergeving en verzoening voor ieder mens mogelijk is, dat ik daar waarschijnlijk ook altijd naar op zoek ben in conflicten. Ik ben misschien meer dan gemiddeld geïnteresseerd in existentiële thema's als schuld en schaamte, hoop en wanhoop, en vergeving en verzoening. Ik zoek die in mijn begeleiding eerder op dan dat ik ze uit de weg ga. Maar de andere kant is dat ik juist in mijn opleiding spiritual care heb geleerd dat vergeving en verzoening in sommige situaties niet gevraagd kan worden, bijvoorbeeld omdat de verwondingen te diep zijn. In zulke gevallen is het hoogst haalbare dat een partij leert om de eigen grens af te bakenen en bij de ander te laten wat van de ander is. Dus mijn begeleiding is altijd maatwerk en afhankelijk van de specifieke situatie.'

Pauline: 'Kunnen we ten slotte een conclusie trekken over hoe levensbeschouwing doorwerkt in ons werk als familiemediator?'

Jeanine: 'In jouw voorbeelden maak je duidelijk hoe belangrijk het voor cliënten is dat de levensbeschouwelijke taal en cultuur van de cliënt begrepen wordt en dat dit van invloed is op de kwaliteit van de mediation. Als het levensbeschouwelijke jargon en de problematiek eerder wordt herkend versterkt dat het vertrouwen in het mediationproces. Dit benadrukt het belang van materiedeskundigheid van de mediator. Maar doen wij nou iets anders dan een andere deskundige mediator op zijn eigen terrein?'

Pauline: 'Wat jij zegt over de existentiële of spirituele vragen en drijfveren in familieconflicten herken ik. Het maakt dan niet uit of dat conflicten zijn van religieuze cliënten of niet, want het gaat over hoop en wanhoop, vreugde en verdriet, schuld en schaamte, en vergeving en verzoening. Ik denk dat wij deze thema's vanuit onze christelijke achtergrond snel herkennen en zien hoe vaak deze een rol spelen in een

conflict. Je kunt die bespreken in het mediationproces, maar soms liggen die te gevoelig en is vermijden beter. Het gaat voor mij verder dan alleen de materiedeskundigheid van de mediator: het heeft ook met de persoonlijke identiteit,

In sommige situaties kan vergeving en verzoening niet gevraagd worden, bijvoorbeeld omdat de verwondingen te diep zijn

drijfveren en betrokkenheid van de mediator te maken.

Jeanine: 'Daar ben ik het mee eens. Dat maakt het werk voor mij persoonlijk ook heel zingevend, omdat het dicht aanligt tegen mijn eigen existentiële en religieuze drijfveren.' ■

NOTEN

1. In de richtlijn *Zingeving en spiritualiteit in de palliatieve fase* van het Integraal Kankercentrum Nederland wordt spiritualiteit als volgt beschreven:
 - existentiële vragen rond identiteit, betekenis, lijden en dood, schuld en schaamte, verzoening en vergeving, vrijheid en verantwoordelijkheid, hoop en wanhoop en liefde en vreugde;
 - overwegingen en attitudes op basis van dat wat als waardevol wordt ervaren door iemand, zoals relaties met zichzelf, familie, vrienden, werk, natuur, kunst en cultuur, ethiek en het leven zelf;
 - religieuze overwegingen zoals geloof, overtuiging en praktijk en iemands relatie tot God of het ultieme.
2. Jeanine Geijtenbeek, *Begeleiden en/of bemiddelen? De rol van de geestelijk verzorger bij een familieconflict in de laatste levensfase*, onderzoek in het kader van de studie spiritual care, faculteit theologie en religiewetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam 2020. Te vinden op www.jeaninegeijtenbeek.com/thesis.html
3. Voor een uiteenzetting van dit aspect van zijn benadering zie I. Borzomenyi-Nagy & B.R. Krasner, *Tussen geven en nemen. Over contextuele therapie*, Haarlem: De Toorts 1994, p. 20-55.